

Quickscan natuurtoets Steendervalsweg 55, Mantinge

*Inventarisatie en beoordeling van natuurwaarden in
het kader van natuurwet en -regelgeving*

COLOFON

Titel: 'Quickscan natuurtoets Steendervalsweg 55, Mantinge'

Subtitel: Inventarisatie en beoordeling van natuurwaarden in het kader van natuurwet en -regelgeving

Projectcode: 10-401

Status: Definitief rapport

Datum: 4 mei 2011

Auteur: Ing. M.G. (Mark) Hoksberg

Eindredactie: Ir. A.B. (Arjen) Goutbeek

Veldonderzoek: Ing. M.G. Hoksberg

Opdrachtgever: Witpaard

Contactpersoon: Mevr. H. Smeenk

EcoGroen Advies BV
Postbus 625
8000 AP Zwolle

T: 038 423 64 64
F: 038 423 64 65
I: www.ecogroen.nl

© EcoGroen Advies (2011)

Alles uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt mits onder vermelding van de bron:

Hoksberg, M.G. (2011). Quickscan natuurtoets Steendervalsweg 55, Mantinge; Inventarisatie en beoordeling van natuurwaarden in het kader van natuurwet en -regelgeving. Rapport 10-401. EcoGroen Advies, Zwolle.

INHOUD

Samenvatting en conclusies

1	Inleiding	1
1.1	Aanleiding en doelstelling.....	1
1.2	Situatie.....	1
1.3	Algemene opzet en werkwijze	2
2	Gebiedsgerichte natuurbescherming	3
2.1	Inleiding	3
2.2	Natuurbeschermingswet 1998.....	3
2.3	Nota Ruimte.....	4
3	Flora- en faunawet	5
3.1	Methode	5
3.2	Flora	6
3.3	Vleermuizen.....	6
3.4	Grondgebonden zoogdieren	7
3.5	Broedvogels.....	7
3.6	Amfibieën	8
3.7	Reptielen.....	9
3.8	Overige soorten	9
4	Geraadpleegde bronnen.....	10

Bijlage:

- Bijlage I - Wettelijk kader
- Bijlage II - Nestgelegenheid Huismus
- Bijlage III - Aanleg amfibieënpool
- Bijlage IV - Oeverwaluwenwand
- Bijlage V - Broeihopen Ringslang
- Bijlage VI - Streekeigen beplanting

SAMENVATTING EN CONCLUSIES

Aanleiding en doelstelling

In opdracht van Witpaard (contactpersoon mevr. H. Smeenk) heeft EcoGroen Advies BV een quickscan natuurtoets uitgevoerd in verband met de voorgenomen nieuwbouwplannen aan de Steendervalsweg te Mantinge.

Het onderzoek is gebaseerd op een veldbezoek op 4 februari 2011 en een inventarisatie van bekende verspreidingsgegevens. De consequenties van de beoogde ruimtelijke ingreep op de aanwezige natuurwaarden zijn getoetst aan de Flora- en faunawet en de vigerende gebiedsgerichte natuurbescherming. Daarnaast zijn in de bijlagen enkele vrijblijvende inrichtingsadviezen opgenomen aangezien de gemeente om enige landschapsversterking vraagt.

Gebiedsgerichte natuurbescherming

Aan de overzijde van de Steendervalsweg ligt het Mantingerzand, dat begrensd is als Natura 2000-gebied en EHS. Op basis van de aard van de ruimtelijke ingrepen wordt echter ingeschat dat de beoogde plannen geen negatieve effecten hebben op de in de omgeving aanwezige Natura 2000-gebieden, Beschermde Natuurmonumenten of EHS. Voorts is het plangebied aangewezen als een gebied dat van belang is voor weidevogels. Er zijn echter geen negatieve effecten op broedgebieden of uitstralende effecten erop te verwachten.

Aangetroffen en te verwachten soorten

- In het plangebied zijn geen beschermde plantensoorten of plantensoorten van de Rode Lijst aangetroffen of te verwachten;
- Er is geen schade aan verblijfplaatsen, vliegroutes of foerageergebied van vleermuizen te verwachten;
- Verspreid in het plangebied zijn vaste verblijfplaatsen van enkele algemeen voorkomende, laag beschermde zoogdiersoorten te verwachten. Vaste verblijfplaatsen van juridisch zwaarder beschermde grondgebonden zoogdieren, zijn niet aangetroffen en worden ook niet verwacht;
- Langs de rand van het plangebied is (beperkt) broedgelegenheid aanwezig voor enkele algemene soorten van bos en struweel. Weidevogels als Wulp, Grutto en Kievit worden in het plangebied niet verwacht, maar zijn in de graslanden ten noorden ervan wel te verwachten. In het plangebied zijn geen vogelsoorten aangetroffen en/of te verwachten waarvan de nestplaats en hun functionele leefomgeving jaarrond beschermd is;
- In het nabijgelegen Mantingerzand komen diverse soorten amfibieën en reptielen voor, waaronder ook de strikt beschermde Heikikker, Poelkikker en Rugstreeppad (allen Ff-wet tabel 3); Levendbarende hagedis (Ff-wet tabel 2), Ringslang en Adder (beiden tabel 3). Geschikt leefgebied (voortplantings- en overwinteringsbiotoop) voor deze soorten ontbreekt echter in het plangebied. Wel kunnen incidenteel zwervende exemplaren van dergelijke soorten in het plangebied terechtkomen, met name de zeer mobiele Rugstreeppad en Ringslang. Aangezien deze dieren voor activiteiten kunnen vluchten is geen schade aan strikt beschermde soorten te verwachten. In de sloten komt mogelijk op kleine schaal voortplanting van algemene en laag beschermde amfibieën als Bruine kikker, Kleine watersalamander en Gewone pad (allen Ff-wet tabel 1) voor;
- Er zijn geen beschermde vissen en ongewervelden aangetroffen en/of te verwachten.

Vervolgstappen en mitigerende maatregelen

- Bij de beoogde plannen kunnen exemplaren en verblijfplaatsen van enkele algemene en laag beschermde kleine zoogdieren en amfibieën verloren gaan. Voor de in voorliggende situatie aanwezige of te verwachten tabel 1-soorten geldt in deze situatie echter automatisch vrijstelling van artikel 75 van de Flora- en faunawet;
- Aangezien in de nabije omgeving van het plangebied de zeer mobiele pioniersoort Rugstreeppad met zekerheid voorkomt wordt sterk aanbevolen te voorkomen dat in de periode april-oktober (tijdelijke) ondiepe wateren en hopen rul zand aanwezig zijn. Dergelijke elementen vormen namelijk respectievelijk voortplantingswater en verblijfplaatsen voor deze strikt beschermde soort, hetgeen vertraging of stilleggen van de aanleg kan veroorzaken;
- Werkzaamheden die broedbiotopen van alle aanwezige vogels verstoren of beschadigen dienen te allen tijde te worden voorkomen. Dit is voor de meeste soorten mogelijk door gefaseerd te werken en de uitvoering in elk geval op te starten in de periode voor half maart en na half juli. Overigens wordt voor het broedseizoen geen standaardperiode gehanteerd, maar is het van belang of een broedgeval wordt verstoord, ongeacht de datum;
- Voor de in het plangebied mogelijk voorkomende laag beschermde zoogdieren en amfibieën wordt als belangrijkste mitigerende maatregel fasering in tijd genoemd. Schade is - indien de planning van activiteiten dit toelaat - te minimaliseren door grondwerkzaamheden en het eventueel verwijderen van beplanting, zoveel mogelijk uit te voeren in de periode september - oktober. Dit is buiten de voortplantings- en overwinteringsperiode van veel dieren, dus buiten de periode waarin dieren extra kwetsbaar zijn.

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding en doelstelling

In opdracht van Witpaard (contactpersoon mevr. H. Smeenk) heeft EcoGroen Advies BV een quickscan natuurtoets uitgevoerd in verband met de voorgenomen nieuwbouwplannen op een perceel naast Steendervalsweg 55 te Mantinge. Daarnaast zijn adviezen opgenomen ten aanzien van landschapsversterking in het plangebied.

De Flora- en faunawet en Natuurbeschermingswet 1998 verplichten vooraf te toetsen of ruimtelijke ingrepen of activiteiten niet conflicteren met aanwezige beschermde plant- en diersoorten en habitats. In het voorliggende onderzoek vindt, ten behoeve van de onderbouwing van de ruimtelijke planvorming, een toetsing plaats aan de Flora- en faunawet en gebiedsgerichte natuurbescherming. Een toelichting op de genoemde wet- en regelgeving is gegeven in bijlage I.

1.2 Situatie

Het zoekgebied voor een bouwperceel betreft een graslandperceel ten noorden van de Steendervalsweg, naast een bestaand erf. Langs de weg en de westgrens van het plangebied zijn singels aanwezig. In het plangebied zelf is geen sprake van opgaande beplanting. Er zijn enkele ondiepe afwateringssloten aanwezig, die in de zomer veelal droogvallen. Aan de zuidzijde van de Steendervalsweg ligt natuurgebied Mantingerzand, dat onder andere bestaat uit bos, heidevelden en nieuwe natuur.

De plannen bestaan uit de realisatie van een woning. Als gevolg van de plannen wordt grasland bebouwd en wordt mogelijk een deel van een sloot gedempt of verlegd.

Figuur 1: Globale ligging van het zoekgebied (gele lijnen) weergegeven op een luchtfoto (Bron kaartondergrond: Google Earth).

1.3 Algemene opzet en werkwijze

Om inzicht te krijgen in de effecten van de voorgenomen uitbreiding op juridisch beschermde natuurwaarden zijn twee sporen gevolgd:

- Ten eerste is in kaart gebracht welk gebiedsgerichte bescherming uitwerking heeft in het gebied (hoofdstuk 2);
- Ten tweede is nagegaan welke beschermde planten- en diersoorten in het gebied voorkomen of kunnen voorkomen (hoofdstuk 3).

Voorliggende ecologische beoordeling is gebaseerd op één locatiebezoek, bekende verspreidingsgegevens (zie Hoofdstuk 5 Geraadpleegde bronnen), beschikbare gebiedskennis en bekende ecologische principes. Uit de verzamelde informatie volgt een korte beschrijving van de verwachte effecten van de ruimtelijke ingreep op beschermde soorten en gebieden. Daarnaast is beschreven welke mitigerende (verzachtende of inpassings-) maatregelen eventueel nodig zijn om overtreding van de Flora- en faunawet te kunnen voorkomen en of aanvullend onderzoek ten aanzien van beschermde soorten en/of gebieden nodig is.

In de bijlagen III tot en met VI zijn op verzoek van de opdrachtgever diverse vrijblijvende adviezen, informatie en links verwerkt voor landschapsversterking op en rond het nieuwe erf.

2 GEBIEDSGERICHTE NATUURBESCHERMING

2.1 Inleiding

In het kader van dit onderzoek wordt, naast de aanwezigheid van beschermde soorten, aandacht besteed aan gebieden met een beschermingsstatus. De volgende wet- en regelgeving is daarbij van belang:

- Natuurbeschermingswet, waarin opgenomen de Natura 2000-gebieden en Beschermde Natuurmonumenten;
- Nota Ruimte, in omgevingsvisies uitgewerkt voor bescherming van onder andere de Ecologische Hoofdstructuur (EHS).

De beschermingsregimes hebben tot doel de natuurwaarden in de betreffende gebieden veilig te stellen. In sommige situaties dienen ook ruimtelijke activiteiten buiten de begrenzing van deze gebieden getoetst te worden op mogelijke schadelijke uitstralende effecten.

In dit hoofdstuk wordt nagegaan welke gebiedsgerichte natuurbescherming uitwerking heeft in het plangebied. Daarnaast wordt beoordeeld of vervolgonderzoek noodzakelijk is.

2.2 Natuurbeschermingswet 1998

Natura 2000-gebied

De beschermde waarden van een Natura 2000-gebied worden uitgedrukt in de vorm van instandhoudingsdoelstellingen voor habitattypen, vogels en/of andere soorten. Plannen of projecten in, of in de nabijheid van, een Natura 2000-gebied die de kwaliteit van de instandhoudingsdoelstellingen kunnen verslechteren of een storend effect kunnen hebben op soorten, moeten getoetst worden op hun gevolgen voor het gebied.

Aan de overzijde van de Steendervalsweg ligt Natura 2000-gebied Mantingerzand. Het gebied is aangewezen onder de Habitatrichtlijn en kwalificeert zich voor de habitattypen Stuiwzandheiden met struikhei, Binnenlandse kraaiheibegroeiingen, Zandverstuivingen, Zure vennen, Vochtige heiden (hogere zandgronden), Jeneverbesstruwelen en Heischrale graslanden. Er zijn geen Habitatrichtlijnsoorten aangewezen.

Het plangebied ligt niet in binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied en directe effecten zijn zodoende niet aan de orde. Er zijn langs de noordzijde van de weg reeds diverse erven aanwezig. De realisatie van een nieuwe woning zal geen noemenswaardige toename van verstoring veroorzaken. De Steendervalsweg is een veelgebruikte route tussen Drijber en Mantinge, zodat ook geen belangrijke toename van de verkeersintensiteit te verwachten is.

Wegens de beperkte aard van de ingreep, de reeds aanwezige bebouwing en de tussenliggende weg en boomsingels zijn zodoende geen uitstralende effecten te verwachten. Wel wordt opgemerkt dat bronbemaling tijdens de bouw negatieve effecten kan hebben. Indien bronbemaling moet worden toegepast, is nadere toetsing noodzakelijk.

Beschermde Natuurmonument

In de wijde omgeving van het plangebied bevinden zich geen Beschermde Natuurmonumenten.

2.3 Nota Ruimte

De Nota Ruimte is één van de structuurschema's waarin de visie van het Rijk over natuur en landelijk gebied is vastgelegd. De nota richt zich op het behoud, herstel en ontwikkeling van wezenlijke natuurlijke kenmerken en waarden. Vanuit deze doelstelling is de Ecologische Hoofdstructuur opgesteld en zijn ondermeer weidevogelbeheer- en ganzengebied aangewezen.

Ecologische Hoofdstructuur

Binnen de Ecologische Hoofdstructuur geldt de 'Nee, tenzij'-benadering. Dit houdt in dat een ingreep niet mogelijk is als daarmee de wezenlijke kenmerken of waarden van het gebied significant worden aangetast, tenzij er geen reële alternatieven zijn en er sprake is van redenen van groot openbaar belang.

Volgens de kaart Concretisering EHS van de provincie Drenthe en de website van het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie¹ ligt het plangebied niet in gebied dat is begrensd als EHS. Omdat het plangebied zelf geen deel uitmaakt van de EHS is directe aantasting zoals areaalverlies niet aan de orde.

Het reeds besproken Mantingerzand is wel als EHS begrensd en ligt aan de overzijde van de Steendervalsweg. Op basis van de momenteel reeds aanwezige bebouwing (nummer 55) en de beperkte aard van de ingreep kan aantasting van wezenlijke kenmerken en waarden worden uitgesloten.

Natuur buiten de EHS

Het plangebied ligt in een gebied dat door de provincie is aangewezen als gebied dat van belang is voor weidevogels (Provinciaal Ontwikkelingsplan POP II kaart 7).

Weidevogels prefereren open terrein zonder bomen en bebouwing. Het zoekgebied voor een bouwperceel bevindt zich vlak onder de weg en het erf Steendervalsweg 55 en wordt bovendien aan twee zijden omsloten door boomsingels, en is derhalve niet geschikt voor weidevogels. Er gaat zodoende geen broedgebied verloren. Geschikt broedgebied van onder andere Kievit, Wulp en Grutto bevindt zich op grotere afstand van de weg. Doordat het nieuwe erf dicht tegen de Steendervalsweg wordt gebouwd, blijft de openheid van het geschikte broedgebied gehandhaafd. Schade aan gebied dat van belang is voor weidevogels is zodoende niet aan de orde.

¹ <http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/googlemapszoek.aspx>

3 FLORA- EN FAUNAWET

3.1 Methode

Onderzoeksmethode

Op 4 februari 2011 is een veldbezoek uitgevoerd. Tijdens het veldbezoek is aandacht besteed aan de beschermde soorten binnen de Flora- en faunawet (FFW) en vooral aan de juridisch zwaarder beschermde soorten (tabel 2 en 3) en bedreigde (Rode Lijst) soorten. Daarnaast is op basis van de terreingesteldheid, bekende verspreidingsgegevens (zie hoofdstuk 4 Geraadpleegde bronnen) en expert judgment, een uitspraak gedaan over mogelijk aanwezige beschermde soorten. Deze gegevens zijn in de beschrijvingen van soortgroepen betrokken.

Wettelijk kader Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet verplicht een ieder die ruimtelijke ingrepen of andere activiteiten wil ontplooiën, na te gaan in hoeverre dit negatieve effecten kan hebben op van nature in Nederland in het wild voorkomende planten- en diersoorten - ongeacht of deze beschermd zijn of niet. De zorgplicht van artikel 2 uit de Flora- en faunawet stelt dat optredende negatieve effecten zo veel mogelijk vermeden of geminimaliseerd dienen te worden. Voor schade aan juridisch zwaarder beschermde soorten kan de aanvraag van een ontheffing van de Flora- en faunawet bij het Ministerie van EL&I noodzakelijk zijn.

Aangepaste beoordeling ontheffingen Flora- en faunawet

Tot voor kort was het noodzakelijk voor het verwijderen, verstoren of beschadigen van een vaste verblijfplaats een ontheffing op de Flora- en faunawet aan te vragen. Door uitspraken van de Raad van State in het voorjaar van 2009 is de beoordeling van ontheffingsaanvragen van de Flora- en faunawet voor ruimtelijke ingrepen aangepast. Sinds 26 augustus van dat jaar wordt daardoor gewerkt volgens een nieuw stroomschema (zie bijlage I) en is het in veel gevallen niet meer noodzakelijk om een ontheffing van de Flora- en faunawet aan te vragen (Dienst regelingen 2009a).

Voor soorten van tabel 1 geldt bij ruimtelijke ontwikkelingen automatisch vrijstelling van artikel 75 van de Flora- en faunawet.

Voor tabel 2 soorten zijn drie opties mogelijk:

- 1) Werken volgens de eisen van een goedgekeurde Gedragscode Flora- en faunawet;
- 2) Het aanvragen van een reguliere ontheffing;
- 3) Het opstellen van een ecologisch werkprotocol indien aangetoond kan worden dat de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats van de soort behouden blijft.

Overigens is het in de eerste twee gevallen ook noodzakelijk om een op de situatie toegesneden ecologisch werkprotocol op te stellen.

Voor tabel 3 soorten en soorten van bijlage IV van de Habitatrichtlijn zijn twee opties mogelijk:

- 1) Het aanvragen van een reguliere ontheffing;
- 2) Het opstellen van een ecologisch werkprotocol indien aangetoond kan worden dat de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats van de soort behouden blijft en dat de soort binnen het leefgebied succesvol kan overwinteren, foerageren en/of voortplanten.

Hierbij geldt voor het aanvragen van ontheffing dat ook een ecologisch werkprotocol opgesteld moet worden waarin de te nemen mitigerende maatregelen beschreven worden.

3.2 Flora

In het plangebied en zijn geen beschermde of bedreigde (Rode Lijst) plantensoorten aangetroffen. Aangetroffen soorten zijn algemeen voorkomende soorten van voedselrijke omstandigheden zoals Engels raaigras, Watergras, Ridderzuring, Gewoon wilgenroosje, Gestreepte witbol, Kropaar en Kruipende boterbloem. In de sloten komt Mannagras, Pitrus, Klein kroos voor.

Gezien het intensieve beheer van agrarisch grasland en sloot, de aangetroffen soortensamenstelling en de terreingesteldheid wordt het voorkomen van (zwaarder) beschermde of bedreigde soorten binnen het plangebied niet verwacht. Het nemen van vervolgstappen voor de soortgroep flora is in deze situatie niet aan de orde.

3.3 Vleermuizen

Alle vleermuizen zijn opgenomen in Bijlage IV van de Habitatrichtlijn en tabel 3 van de Flora- en faunawet en daardoor strikt beschermd.

Potentiële vaste verblijfplaatsen

Verblijfplaatsen van vleermuizen bevinden zich in donkere ruimten in bomen, huizen, kelders, et cetera. Gedurende het veldonderzoek is specifiek gelet op dergelijke ruimten. Bebouwing is niet aanwezig in het plangebied waardoor vaste verblijfplaatsen van gebouwbewonende vleermuizen kunnen worden uitgesloten. Ook zijn in de eventueel te verwijderen bomen en struiken geen holten en/of spleten aangetroffen die geschikt kunnen zijn als vaste verblijfplaats voor vleermuizen. Verblijfplaatsen van vleermuizen zijn door de beoogde plannen dan ook niet in het geding.

Potentiële vliegroutes

Van veel vleermuissoorten is bekend dat zij gedurende lange tijd gebruik kunnen maken van dezelfde structuren voor de oriëntatie en daarlangs van hun verblijfplaats naar de foerageergebieden trekken. Vanwege dit traditiegetrouwe gedrag van vleermuizen vormen bepaalde lijnvormige structuren (bijvoorbeeld rijen woningen, watergangen en singels) een belangrijk onderdeel van een vliegroute. Wanneer alternatieve structuren ontbreken zijn dergelijke structuren 'onmisbaar' en zodoende beschermd.

De singels langs de Steendervalsweg en de westzijde van het plangebied maken mogelijke onderdeel uit van een vliegroute. Deze singels blijven echter gehandhaafd. Mogelijk worden enkele bomen verwijderd om een inrit aan te leggen, maar vleermuizen zijn goed in staat om dergelijke kleine onderbrekingen te overbruggen. Er worden geen opgaande (groen)structuren verwijderd die als migratieroute voor vleermuizen kunnen fungeren.

Potentieel foerageergebied

Vleermuizen foerageren op locaties waar insecten aanwezig zijn, bijvoorbeeld langs randen van bossen en bomenrijen of boven water. Foerageergebied van vleermuizen geniet binnen de Flora- en faunawetgeving echter geen juridische bescherming, tenzij het onmisbaar is voor het voortbestaan van een populatie.

Door de aanwezigheid van bomen langs de rand van het plangebied wordt het plangebied naar verwachting in de huidige situatie (beperkt) gebruikt als foerageerhabitat voor enkele vleermuizen. Het onderzoeksgebied zal echter met de nieuwe inrichting ook in de toekomst geschikt foerageerhabitat voor vleermuizen vormen. Zodoende kan geen sprake zijn van schade aan onmisbaar foerageergebied.

3.4 Grondgebonden zoogdieren

In het plangebied en de directe omgeving is een aantal vaste verblijfplaatsen van laag beschermde, kleine grondgebonden zoogdiersoorten te verwachten c.q. vastgesteld, namelijk Veldmuis, Aardmuis, Bosspitsmuis (spec.) en Mol. Vaste verblijfplaatsen van zwaarder beschermde zoogdieren (zoals Steenmarter en Waterspitsmuis) worden gezien het ontbreken van geschikt biotoop niet verwacht.

Bij de werkzaamheden kunnen exemplaren en verblijfplaatsen van enkele laag beschermde zoogdieren verloren gaan. Voor bovengenoemde laag beschermde zoogdieren geldt automatisch vrijstelling van de verbodsartikelen uit de Flora- en faunawet, waardoor het nemen van vervolgstappen voor deze zoogdieren niet aan de orde is.

Schade aan de algemene en laag beschermde zoogdieren kan - indien de planning van de werkzaamheden dit toelaat - geminimaliseerd worden door werkzaamheden zoveel mogelijk uit te voeren buiten de voortplantingsperiode (maart tot augustus). De minst schadelijke periode is september tot december (mits vorstvrij).

3.5 Broedvogels

Aangezien dit onderzoek een quickscan betreft, is geen volledige broedvogelinventarisatie uitgevoerd. Op basis van het uitgevoerde veldbezoek in combinatie met de terreingesteldheid, bekende verspreidingsgegevens en expert judgment is echter wel een goede uitspraak te doen over de te verwachten soorten.

Broedvogels met jaarrond beschermde nestplaatsen

Van veel broedvogels zijn nesten alleen gedurende het broedseizoen beschermd. Nestlocaties kunnen dan buiten het broedseizoen zonder overtreding van de Flora- en faunawet verstoord of verwijderd worden. Voor een aantal broedvogelsoorten geldt echter dat de nestlocaties inclusief de functionele omgeving jaarrond beschermd zijn. Dit betreffen de broedvogels Boomvalk, Buizerd, Gierzwaluw, Grote gele kwikstaart, Havik, Huismus, Kerkuil, Oehoe, Ooievaar, Ransuil, Roek, Slechtvalk, Sperwer, Steenuil, Wespandief en Zwarte wouw. Voor sommige andere soorten geldt dat de nesten jaarrond beschermd zijn als zwaarwegende feiten of ecologische omstandigheden dat rechtvaardigen.

Als nesten van genoemde soorten worden aangetroffen dient een omgevingscheck te worden uitgevoerd. Een deskundige moet dan vaststellen of er voor de soort een vervangende, potentiële nestlocatie en/of foerageergebied te vinden is in de omgeving. Als dat niet het geval is dient er een alternatieve nestlocatie en/of foerageergebied te worden aangeboden. Indien dat ook niet mogelijk is dient er ontheffing te worden aangevraagd.

In het plangebied zijn geen aanwijzingen gevonden voor aanwezigheid van vogels waarvan de nestplaatsen jaarrond beschermd zijn. Deze worden ook niet verwacht.

Overige soorten

Door de aanwezigheid van opgaande beplanting langs de rand van het plangebied is broedbiotoop aanwezig voor een enkele vogels van bos en struweel. In de singels zijn algemeen voorkomende vogelsoorten als Vink, Winterkoning en Merel broedend te verwachten. Het grasland is niet geschikt als broedgebied voor weidevogels wegens de nabijheid van hoge bomen en bebouwing. Op enige afstand ten noorden van het plangebied broeden weidevogels als Wulp, Grutto en Kievit.

Het is veelal niet mogelijk ontheffing te verkrijgen voor verbodsbepalingen die gelden voor broedvogels. Er mogen daarom geen activiteiten worden ondernomen op locaties waar nesten of andere vaste rust- of verblijfplaatsen van de vogels aanwezig zijn. Werkzaamheden die broedbiotopen van vogels verstoren of beschadigen dienen buiten het broedseizoen van de aanwezige vogels te worden gestart. Voor de meeste

soorten kan de periode tussen half maart en half juli worden aangehouden als broedseizoen. De broedperiode verschilt per soort en soms ook per jaar. In het kader van de Flora- en faunawet wordt voor het broedseizoen geen standaardperiode gehanteerd. Van belang is of een broedgeval wordt verstoord, ongeacht de datum.

Kader 1 Meerwaarde voor Huismussen

Huismus is de afgelopen decennia sterk in aantal achteruit gegaan. Vergeleken met 1960 is de populatie zelfs gehalveerd. Als de belangrijkste oorzaken van de achteruitgang worden het verdwijnen van nestgelegenheid en openbaar groen gezien. Sinds 2004 is de soort op de Rode Lijst van bedreigde vogelsoorten opgenomen en sinds 2009 zijn nesten en de functionele leefomgeving van de soort jaarrond beschermd.

Het realiseren van vervangende nestruimte kan veel meerwaarde opleveren voor Huismus. In bijlage II zijn hiertoe een aantal varianten opgenomen welke mogelijk in de nieuwbouw toegepast zouden kunnen worden.

3.6 Amfibieën

Zwaarder beschermde soorten (tabel 2 en 3)

In het nabijgelegen Mantingerzand zijn diverse amfibieën bekend (Uchelen, 2010 & RAVON), waaronder ook zeldzamere soorten. Het gaat hier om de strikt beschermde soorten Rugstreeppad, Heikikker en Poelkikker (Ff-wet tabel 3). Door de aanwezigheid van flinke aantallen amfibieën op korte afstand van het plangebied en de grote actieradius van met name de Rugstreeppad, kan niet worden uitgesloten dat zwervende dieren incidenteel het plangebied bereiken.

Aangezien deze dieren voor bouwactiviteiten kunnen vluchten is geen schade aan individuen van strikt beschermde soorten te verwachten. De sloten in het plangebied vormen geen geschikt voortplantingshabitat voor genoemde soorten. Ook ontbreekt geschikt overwinteringshabitat geheel. Zodoende is geen schade aan exemplaren en/of leefgebied van deze soorten te verwachten.

Tijdens het bouwrijp maken en de bouwwerkzaamheden kunnen zich echter wel omstandigheden voordoen die geschikt zijn voor Rugstreeppad. Bouwterreinen hebben een notoir sterke aantrekkingskracht op Rugstreeppadden. Er wordt immers geschikt leefgebied geschapen doordat rul bouwzand wordt aangebracht, er vaak plassen ontstaan en er vaak ook geschikt overwinteringsgebied aanwezig is. Door in de uitvoeringsfase het ontstaan van plassen te voorkomen en geen hopen bouwzand aan te leggen kan vertraging in de uitvoering doorgaans voorkomen worden.

Hoewel de sloten in het plangebied weinig geschikt zijn en vermoedelijk 's zomers te weinig water bevatten, kan er sprake zijn van voortplanting door algemene en laag beschermde amfibieën als Bruine kikker, Gewone pad en Kleine watersalamander. Voor deze soorten geldt in deze situatie automatisch een vrijstelling van de verbodsartikelen uit de Flora- en faunawet. Het nemen van verplichte vervolgstappen voor de soortgroep amfibieën is in deze situatie zodoende niet aan de orde. Wel is het wenselijk om rekening te houden met deze kwetsbare soortgroep. Effecten op amfibieën kunnen - mits de planning van de werkzaamheden dit toelaat - geminimaliseerd worden door werkzaamheden in het watermilieu uit te voeren buiten de kwetsbare voortplantingsperiode van amfibieën die globaal loopt van maart tot en met half augustus en overwinteringsperiode die globaal loopt van eind oktober tot en met maart.

3.7 Reptielen

In het Mantingerzand komen volgens Uchelen, 2010 & RAVON diverse reptielen voor. Alle inheemse reptielen in Nederland zijn beschermd. In de nabijheid van het plangebied gaat het om Levendbarende hagedis (Ff-wet tabel 2), Ringslang en Adder (tabel 3). Gezien de grote actieradius van Ringslang kan niet worden uitgesloten dat zwervende reptielen incidenteel het plangebied bereiken. Geschikt leefgebied ontbreekt echter zodat er geen schade aan deze soorten en hun leefgebied te verwachten is.

3.8 Overige soorten

Vissen

In de sloten is alleen de niet beschermde Tiendoornige stekelbaars aangetroffen. Deze soort is zeer opportunistisch en kan in vrijwel alle watertypen aangetroffen worden. Beschermde vissoorten zijn op grond van het intensieve slootbeheer, watertype en bekende verspreidingsgegevens niet te verwachten.

Ongewervelden en weekdieren

In het plangebied zijn geen beschermde of bedreigde (Rode Lijst) ongewervelden en weekdieren aangetroffen. Wegens het ontbreken van geschikt biotoop ontbreken geschikte voortplantingslocaties voor beschermde ongewervelden en weekdieren binnen het plangebied.

4 GERAADPLEEGDE BRONNEN

- Broekhuizen S., B. Hoekstra, V. van Laar, C. Smeenk, J.B.M. Thissen (1992). Atlas van de Nederlandse zoogdieren. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Creemers, R.C.M. & J.J.C.W. van Delft (2009). De amfibieën en reptielen van Nederland. - Nederlandse Fauna 9. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, European Invertebrate Survey - Nederland, Leiden.
- Dienst Regelingen (2009a). Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijke ingrepen Flora- en faunawet. Vastgesteld 26 augustus 2009.
- Dienst Regelingen (2009b). Aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten ontheffing Flora- en faunawet ruimtelijke ingreep. Vastgesteld 26 augustus 2009.
- Lange E., P. Twisk, A. van Winden en A. Diepenbeek (1994). Zoogdieren van West-Europa. Uitgegeven door de KNNV.
- Limpens H., K. Mostert & W. Bongers (red.) (1997). Atlas van de Nederlandse vleermuizen, Stichting Uitgeverij van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht.
- Maes, B. (2006) Inheemse bomen en struiken in Nederland en Vlaanderen. Herkenning, verspreiding, geschiedenis en gebruik. Uitgeverij Boom, Amsterdam.
- Ministerie van LNV (2004). Besluit van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit TRCJZ/2004/5727, houdende vaststelling van rode lijsten flora en fauna.
- Ministerie van LNV (2009). Besluit van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 28 augustus 2009, 25344, houdende vaststelling van geactualiseerde Rode lijsten flora en fauna.
- Ministerie van EL&I. Natura 2000-gebieden. (www.synbiosys.alterra.nl/natura2000)
- Provincie Drenthe. (<http://www.provincie.drenthe.nl/zoek/kaartmateriaal/>)
- RAVON, Reptielen Amfibieën Vissen Onderzoek Nederland (www.ravon.nl).
- Steenuilenviergroep Barneveld; schriftelijke mededeling dhr. P. Derksen.
- Uchelen, E. van (red.) 2010. Amfibieën en reptielen in Drenthe; voorkomen en levenswijze. Uitgeverij Profiel, Bedum.
- Waarneming.nl (website met soortenwaarnemingen in Nederland).

BIJLAGEN

BIJLAGE I: WETTELIJK KADER

Flora- en faunawet

Inleiding

Sinds 1 april 2002 is de Flora- en faunawet van kracht. Onder de Flora- en faunawet zijn ongeveer 500 soorten in Nederland aangewezen als beschermde dier- of plantensoort. De doelstelling van de wet is de bescherming en het behoud van de gunstige staat van instandhouding van in het wild levende plant- en diersoorten. Het uitgangspunt van de wet is 'nee, tenzij'. Dit betekent dat activiteiten met een schadelijk effect op beschermde soorten in principe verboden zijn.

De Flora- en faunawet kent een groot aantal verbodsbepalingen die samenhangen met ruimtelijke ingrepen, plannen en projecten. Zo is het verboden beschermde inheemse planten te plukken of te beschadigen en geldt voor beschermde dieren een verbod op het doden, verwonden en opzettelijk verontrusten. Ook is het verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van beschermde inheemse dieren te beschadigen of te verstoren of eieren te rapen of te vernielen. De verbodsbepalingen betreffende planten op hun groeiplaats zijn opgenomen in artikel 8. De verbodsbepalingen betreffende dieren in hun natuurlijke leefomgeving zijn vermeld in artikel 9 tot en met 12.

Van het verbod op schadelijke handelingen ('nee') kan onder voorwaarden ('tenzij') worden afgeweken, met een ontheffing of vrijstelling. Het verlenen hiervan is de bevoegdheid van de minister van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie (EL&I), of, in geval van beheer en schadebestrijding, van gedeputeerde staten van de provincies.

Beschermde dier- en plantensoorten

Beschermde inheemse planten- en diersoorten zijn bij algemene maatregel van bestuur aangewezen. Het zijn soorten die van nature in Nederland voorkomen en die in hun voortbestaan worden bedreigd of het gevaar lopen in hun voortbestaan te worden bedreigd. Ook zijn soorten aangewezen die niet noodzakelijkerwijs in hun voortbestaan worden bedreigd, maar wel bescherming genieten ter voorkoming van overmatige benutting.

De volgende diersoorten zijn beschermd volgens de Flora- en faunawet:

- 1) Alle van nature in Nederland voorkomende soorten *zoogdieren*, met uitzondering van gedomesticeerde dieren en met uitzondering van de zwarte rat, de bruine rat en de huismuis;
- 2) Alle van nature op het Europese grondgebied van de Lidstaten van de Europese Unie voorkomende soorten *vogels* met uitzondering van gedomesticeerde vogels;
- 3) Alle van nature in Nederland voorkomende soorten *amfibieën en reptielen*;
- 4) Alle van nature in Nederland voorkomende soorten *vissen*, met uitzondering van de soorten waarop de Visserijwet 1963 van toepassing is;
- 5) Een aantal ongewervelden (onder andere *insecten, libellen en kevers*) die in hun voortbestaan bedreigd zijn of het gevaar lopen in hun voortbestaan te worden bedreigd.

Er zijn drie beschermingsregimes van kracht, mede afhankelijk van de zeldzaamheid van de soort en de status in Europese richtlijnen. Van licht naar zwaar beschermd zijn de soorten opgenomen op Tabel 1, 2 of 3. Voor vogels gelden specifieke eisen, met name tijdens het broedseizoen. Bij ruimtelijke ingrepen geldt automatisch vrijstelling voor soorten van Tabel 1 waardoor de meeste aandacht gevraagd is voor soorten van Tabel 2/3 en voor vogels.

Wijze van toetsing

Door uitspraken van de Raad van State in het voorjaar van 2009 is de beoordeling aangepast bij ontheffingsaanvragen voor ruimtelijke ingrepen. Sinds 26 augustus van dat jaar werken we daardoor volgens een nieuw stroomschema (zie volgende pagina). Gaat u een ruimtelijke ingreep uitvoeren en zijn beschermde soorten aanwezig, dan zijn er vaak twee opties:

1) Voorkom overtreding van de Flora- en faunawet. Het gaat dan om het behoud van de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats van de soort. Het betreft de functies van het leefgebied die ervoor zorgen dat de soort succesvol kan rusten of voortplanten, bijvoorbeeld nesten, migratieroutes en foerageergebied. Als u deze veilig stelt door vooraf mitigerende maatregelen te treffen, heeft u mogelijk geen ontheffing meer nodig. Om zeker te zijn dat uw maatregelen voldoende zijn, kunt u ze vóóraf laten beoordelen door Dienst Regelingen. Als deze voldoende zijn krijgt u een beschikking met daarin de goedkeuring van uw maatregelen. De goedkeuring krijgt u in de vorm van een afwijzing van uw ontheffingsaanvraag. U heeft namelijk geen ontheffing nodig doordat u met uw maatregelen overtreding van de Flora- en faunawet voorkomt.

2) Kan de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats van de soort niet worden gegarandeerd door mitigerende maatregelen? Dan dient u een reguliere ontheffingsaanvraag in waarbij de onderstaande vragen gesteld worden:

- In welke mate wordt de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats aangetast?
- Is er een bij wet genoemd belang? (behalve bij Tabel 2-soorten)
- Is er een andere bevredigende oplossing? (behalve bij Tabel 2-soorten)
- Komt de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar?

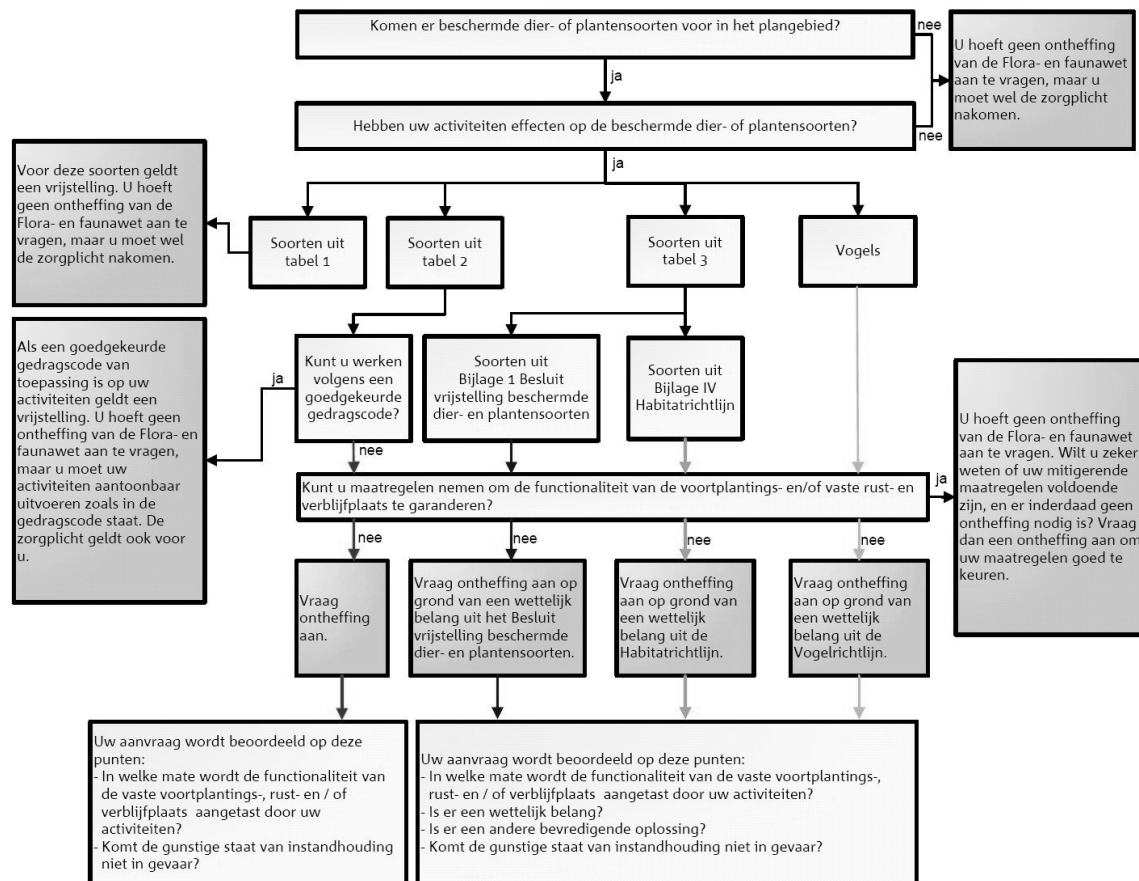
Beoordeling Dienst Regelingen

Dienst Regelingen beoordeelt of het bij wet genoemd belang zwaarder weegt dan het overtreden van de verbodsbepaling(en). Voor Tabel 2-soorten gelden minder zware eisen en kan een door het ministerie goedgekeurde gedragscode ook uitkomst bieden. De gedragscode moet wel van toepassing zijn op uw activiteit en u moet kunnen aantonen dat u precies zo werkt als in

de gedragscode staat. Voor Bijlage 1-soorten uit Tabel 3 krijgt u alleen ontheffing wanneer sprake is van een bij wet genoemd belang. Bij een ruimtelijke ingreep betreft het meestal één van de onderstaande vier belangen:

- Bescherming van flora en fauna (b)
- Volksgezondheid of openbare veiligheid (d)
- Dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu wezenlijke gunstige effecten (e)
- Uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling (j)

Voor vogels en soorten van bijlage IV van de Habitatrichtlijn geldt dat u alleen ontheffing kunt krijgen op grond van een bij wet genoemd belang uit respectievelijk de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn. In de praktijk zijn de mogelijkheden voor het verkrijgen van een ontheffing voor die soorten dan ook zeer beperkt, met name voor vogels².

Toetsingsschema Flora- en faunawet (Bron: Dienst Regelingen 2009. Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijk ingrepen Flora- en faunawet).

Rode lijsten

Los van de Flora- en faunawet heeft de toenmalige Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit ter uitvoering van de bepalingen in artikelen 1 en 3 van het Verdrag van Bern een aantal Rode Lijsten voor bedreigde en kwetsbare soorten dieren en planten gepubliceerd³. Voor soorten van de Rode Lijsten heeft de overheid zich verplicht onderzoek en werkzaamheden te bevorderen die nodig zijn voor bescherming en beheer. Het voorkomen van een soort op de Rode Lijst heeft geen wettelijke beschermingsstatus tot gevolg. Opname op de Rode Lijst zegt alleen iets over de zeldzaamheid en populatieontwikkelingen van de betreffende soorten.

Natuurbeschermingswet 1998

Op 1 oktober 2005 is de gewijzigde Natuurbeschermingswet 1998 in werking getreden. De Natuurbeschermingswet heeft betrekking op Natura 2000 gebieden in Nederland en verankert een deel van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn in de nationale wetgeving. Natura 2000 bestaat uit een netwerk van Europese natuurgebieden. Het vormt de basis van het Europese natuurbeleid. Natura 2000 is gericht op de instandhouding en ontwikkeling van soorten en ecosystemen die voor Europa belangrijk zijn.

² In de Vogelrichtlijn worden alleen de belangen b en d én de veiligheid van het luchtverkeer (belang c) genoemd;

³ Besluit van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van TRCJZ/2004/5727, houdende vaststelling van rode lijsten flora en fauna en Besluit van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 28 augustus 2009, 25344, houdende vaststelling van geactualiseerde Rode lijsten flora en fauna.

Nederland regelt aan de hand van een vergunningenstelsel de zorgvuldige afweging rond projecten die gevolgen kunnen hebben voor Natura 2000-gebieden. Deze vergunningen worden verleend door de provincies of door de Minister van EL&I. Daarnaast stelt Nederland voor al haar Natura 2000-gebieden beheerplannen op waarin de te beschermen waarden, de zogeheten instandhoudingsdoelen, nader worden uitgewerkt in ruimte, tijd en omvang.

In voorgaand wettelijk kader zijn alleen de meest relevante onderdelen van de wetgeving vereenvoudigd weergegeven. Aan deze tekst kunnen derhalve geen rechten worden ontleend. Voor meer achtergronden en de oorspronkelijke wetsteksten kunt u terecht op www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/natuur en op www.drluket.nl.

BIJLAGE II: NESTGELEGENHEID HUISMUS

De Huismus is de afgelopen decennia sterk in aantal achteruit gegaan; sinds 5 november 2004 is de soort op de Rode Lijst van bedreigde vogelsoorten opgenomen. Vergeleken met 1960 is de populatie gehalveerd. Eén van de belangrijkste oorzaken van de achteruitgang is het verdwijnen van nestgelegenheid en openbaar groen. Hieronder zijn de drie belangrijkste mogelijkheden beschreven om vervangende nestgelegenheid voor Huismus te creëren. Tevens is een beschrijving gegeven voor het stimuleren van de voedselvoorziening van Huismus.

Huismussenpannen

Het bedrijf Waveka verkoopt speciale Huismussendakpannen en grote dakpanfabrikanten als Lafarge en Koramic kunnen door hen gemaakte dakpantypen op verzoek uitvoeren in een nestpan-variant voor Huismussen (ronde opening), hoewel dit niet voor alle typen kan.

Figuur 1: Mussendakpan (waveka.nl)

Vogelvide

De Vogelvide biedt Huismussen een veilige nestelplek onder dakpannen. Het product kan worden aangebracht bij de onderste rij pannen op het dak, ter hoogte van de dakvoet. Simpel gezegd is het een prefab nestkast die over de gehele breedte van het dak kan worden aangebracht. De Vogelvide® voldoet aan de eisen zoals gesteld in het Bouwbesluit. De Vogelvide kent een aantal geïntegreerde functies zoals:

- past onder vrijwel alle soorten pannen en alle soorten pannendaken;
- waarborgt een goede ventilatie van het dak;
- voorkomt dat vogels verder onder de pannen kruipen, zodat vervuiling wordt tegengegaan;
- duurzaam en eenvoudig, zowel in de professionele bouwwereld als door particulieren toe te passen.

De Vogelvide is de afgelopen jaren met goed resultaat getest in Noordwijk, Amsterdam, Alkmaar en Hardenberg. Voor meer informatie wordt verwezen naar de website van de Vogelbescherming (www.vogelbescherming.nl) en Monier (www.monier.nl).

Figuur 2: Vogelvide (vogelbescherming.nl)

Mussenkasten en mussenflats

Deze houten of betonplex nestkasten zijn kant en klaar te koop, maar zijn ook eenvoudig zelf te (laten) maken. Ze zijn erg geschikt om onder oversteken en dakgoten te plaatsen. Ondanks het gebruik van duurzame materialen hebben deze kasten een beperkte levensduur en daarom verdient de vogelvide de voorkeur. Wel zijn deze kasten geschikt als tijdelijke maatregel, bijvoorbeeld als de vervangende nieuwbouw op zich laat wachten. In zo'n geval kunnen bestaande panden in de buurt met zulke kasten worden uitgerust. Nestkasten worden onder andere geleverd door Vivara. Ze zijn in alle kleuren te verven.

Adressen voor nadere informatie:

www.waveka.nl

www.vivara.nl

<http://www.haagsevogels.nl/cms/index.php?page=mussenflat-bouwen>

Figuur 3: Mussenkast (vivara.nl)

Stimuleren voedselvoorziening Huismus

Om ervoor te zorgen dat de omgeving een zo goed mogelijke voedselopbrengst voor Huismussen oplevert wordt geadviseerd om een zo soortenrijk mogelijke vegetatie te ontwikkelen. Elke plantensoort heeft een beperkte bloeitijd en trekt dan allerlei insecten. Als er gedurende langere tijd (Huisumus kan jongen hebben tussen begin april en half september) verschillende planten in bloei zijn zullen ook langere tijd allerlei insecten beschikbaar zijn. Daarnaast zijn struiken, heggen en klimop van belang om jaarrond beschutting te bieden.

BIJLAGE III: AANLEG AMFIBIEËNPOEL

(Bron: integraal overgenomen van Ravon.nl)

Poelen zijn voor kikkers, padden en salamanders (amfibieën) van levensbelang. Op een groot aantal plaatsen in Nederland is voldoende geschikt landhabitat voor amfibieën aanwezig. Geschikte voortplantingswateren ontbreken echter vaak. Door het aanleggen van poelen kan een gebied voor amfibieën geschikt worden. In oppervlakte maken poelen slechts een klein deel uit van een gebied. In de toename van het aantal soorten kan de invloed van deze kleine elementen opvallend groot zijn.

Poelen zijn niet alleen belangrijk als voortplantingswater voor amfibieën. Poelen brengen variatie in een terrein. Meer variatie betekent altijd meer planten- en diersoorten. Poelen kunnen dienen als groeiplaats voor water- en moerasplanten, als leefgebied voor insecten en andere ongewervelden, als drinkplaats voor vogels en zoogdieren. Niet alleen de poel zelf maar ook het talud boven de waterlijn kan bij uitstek geschikt zijn voor bepaalde organismen. Denk aan warmteminnende insecten die hun nesten kunnen maken in de zonnige noordoever.

De hierna volgende beschrijving geeft algemene richtlijnen voor het aanleggen van een poel. Deze richtlijnen zijn echter globaal en niet soortspecifiek en moeten worden aangepast aan het doel dat men voor ogen heeft en aan de situatie in het gebied. Er wordt dan ook met klem aangedrongen op het inwinnen van deskundig advies bij de planning van nieuwe voortplantingswateren. Zowel bij provincies als bij RAVON kan geadviseerd worden over de locatiekeuze voor nieuwe poelen.

Biotoop

Geschikte voortplantingswateren voor amfibieën zijn:

- stilstaand of hooguit zwakstromend
- niet te sterk beschaduwd, i.v.m. voldoende zoninstraling
- ondiep, zodat ze snel kunnen worden opgewarmd door de zon
- zo diep dat, er in de zomer voldoende water is, voor de ontwikkeling van de larven
- rijk aan algen en plankton (voedsel voor larven), d.w.z.: mesotroof tot eutroof (voldoende voedingsstoffen) en niet overwoekerd door moerasvegetatie of kroos (voldoende lichtinval)
- voorzien van voldoende watervegetatie, i.v.m. de ei-afzet en schuilmogelijkheden
- rustig gelegen
- voorzien van geleidelijk aflopende oevers
- niet te zuur ($\text{pH} > 4/6$)
- niet bevolkt door grote vissoorten

Geschikte landbiotopen voor amfibieën zijn:

- voorzien van een soortenrijke vegetatie, waardoor de aanwezigheid van voldoende insecten (=voedsel) gegarandeerd is
- met voldoende structuurvariatie (schuilmogelijkheden), zoals hagen, houtwallen, boomgroepen, etc.
- Geschikte winterbiotopen voor amfibieën zijn:
 - voorzien van dood hout en/of plantenresten
 - ongestoord gedurende de winterslaaperperiode

Aanleg

Bij het aanleggen van poelen voor amfibieën dient men rekening te houden met de volgende punten:

Wanneer?

Aanleggen van poelen kan in principe in elke periode van het jaar. In terreinen met een hoge grondwaterstand (drassige bodem) vormt het werken met een graafmachine vaak een probleem. Men kan de werkzaamheden dan het beste uitvoeren in een droge periode (juni/juli/augustus) of in een vorstperiode. In de eerstgenoemde periode bestaat er echter een kans dat er schade wordt toegebracht aan flora en fauna. Een vorstperiode is wat dat betreft minder gevoelig, maar een bevroren bodem kan dan een probleem opleveren voor de werkzaamheden.

Waar?

Voor het aanleggen van poelen kan men over het algemeen het best uitgaan van een laag gelegen deel van het terrein. De laagste grondwaterstand (in de nazomer) dient bij voorkeur niet meer dan 1 tot 1,5 meter beneden maaiveld te zijn. Wanneer een poel te vroeg in het jaar droogvalt zal de voortplanting niet slagen. In uitzonderlijke gevallen kan men er voor kiezen een ondoorlatende laag klei aan te brengen om water vast te houden.

Men dient rekening te houden met voldoende instraling door de zon (minimaal 50% van de dag). Poelen worden bij voorkeur op voldoende afstand (minimaal 10-20 meter) van hoogopgaande begroeiing aangelegd. Invallend blad kan een zeer snelle verlanding veroorzaken wat noodzaakt tot veelvuldig opschonen. Elke opschoning is een verstoring voor het leven in de poel.

Poelen dienen binnen een afstand van maximaal enkele honderden meters vanaf een terreingedeelte met structuurrijke vegetatie te liggen, zoals heide, ruigtekruidenvegetaties, soortenrijk hooiland, loofbos, hagen, struikgewas, moeras, etc.. De meeste amfibieën leven buiten de paartijd in dergelijke vegetatiestructuren. Er mogen geen onoverkomelijke barrières zoals drukke wegen of brede watergangen tussen liggen. Poelen worden bij voorkeur zodanig aangelegd dat vervuild water de poel niet kan instromen. Afstroming van landbouwgronden of overstroming door vervuilde beken kunnen een bedreiging vormen voor de waterkwaliteit in de poel.

In verzuringsgevoelige gebieden, zoals heide en naaldbos op arme zandgronden, legt men poelen bij voorkeur op de overgang naar agrarisch gebied aan. Enige verrijking voorkomt verzuring. Teveel verrijking door inspoeling vanuit een aangrenzende akker is natuurlijk niet aan te bevelen. Weilanden worden meestal minder intensief bemest.

In poelenrijke gebieden worden poelen op een afstand van maximaal 400 m vanaf een andere poel aangelegd. Dit is een garantie voor een snelle bevolking van de nieuwe poel door amfibieën. Bij het aanleggen van poelen kan men beter niet kiezen voor plaatsen met een bijzondere vegetatie of andere natuurwaarden. Daarnaast dient men zorgvuldig te overwegen of een poel wel in het landschap past.

Hoe diep?

In vlakke terreinen dienen poelen tot op 0,5 á 1,0 m beneden de laagste grondwaterstand te worden uitgegraven (eventueel opvragen bij waterschap, hoogheemraadschap, polderdistrict, landinrichtingsdienst of publieke werken). Het is ook mogelijk zelf met een handboor de diepte van het grondwater te bepalen. In sterk glooiende terreinen kan men de poel afdichten met plastic, leem of klei. Afstromend regenwater zal voor voldoende water in de poel moeten zorgen. Een diepte van 1 á 1,5 m zal dan voldoende zijn om droge perioden te kunnen doorstaan zonder droog te vallen. Plastic heeft in dit geval zeker niet de voorkeur, omdat het niet milieuvriendelijk is en aan slijtage onderhevig.

Te diepe poelen (meer dan 1 m. beneden de laagste grondwaterstand) worden op den duur door vissen bevolkt. Een goed ontwikkeld vissenbestand maakt een water voor de meeste amfibieën ongeschikt (zie ook volgende paragraaf). Het is niet erg indien de poel een keer per 3-5 jaar uitdroogt in de nazomer. Op deze manier verdwijnen vissen weer uit de poel.

Hoe groot?

De afmetingen van een te graven poel worden door verschillende factoren bepaald. Bij het graven kan men het best uitgaan van een wateroppervlakte met een doorsnede van 20 - 30 m. Te kleine poelen (minder dan 10 m. doorsnede) vragen vanwege snelle verlanding regelmatig onderhoud. Onderhoud is in principe verstoring en niet bevorderlijk voor de planten en dieren in de poel. Anderzijds raakt bij achterstallig onderhoud, een maar al te vaak voorkomend fenomeen, een kleine poel snel ongeschikt voor amfibieën.

Te grote, diepe poelen (meer dan 1 m. beneden de laagste grondwaterstand) worden op den duur door vissen bevolkt. Een goed ontwikkeld vissenbestand maakt een water voor de meeste amfibieën ongeschikt. Zelfs stekelbaarzen kunnen al een enorme slachting aanrichten onder amfibieënlarven. Grote ondiepe poelen vormen echter geen probleem. Als een poel in extreem droge jaren droog valt zal er nooit een krachtige visfauna tot ontwikkeling kunnen komen.

We moeten dus voorkomen dat er vissen in de poel terecht komen. Dit kan gebeuren door uitzetting maar ook doordat vissen de poel binnen zwemmen. Verbindingen tussen poelen en sloten zijn daarom niet wenselijk. Bij poelen die in een beekdal worden gegraven kan de uitgekomen grond rond de poel worden verspreid. De poel zal dan minder snel worden overstroomd. Tamme eenden, ganzen en zwanen vormen overigens ook een groot probleem doordat ze de poel omwoelen en vervuilen met hun mest.

Welke vorm?

Het talud (hellingshoek) van een poel is bij voorkeur 1 : 3 of minder. Bij ruimtegebrek of lage grondwaterstanden mag het talud aan de zuidzijde maximaal 1 : 1 zijn en aan de noordzijde maximaal 1 : 2. De poel zal dan echter niet voor alle soorten geschikt zijn. Warmteminnende soorten treft men alleen aan in ondiepe poelen met een flauw talud. De noordelijke oever wordt door de zon beschenen en is daarom het belangrijkste. In bepaalde gevallen kan men de uitgekomen specie rondom de poel verwerken. Dit bespaart transportkosten. Door de specie vooral op de noordelijke oever te verwerken ontstaat een zonnige wal, die geschikt is voor

warmteminnende soorten. Op de zuidelijke oever bestaat dan een geleidelijk verloop naar het maaiveld, waar dan zonodig een drinkplaats kan worden gecreëerd. In sommige gevallen is een grondwal landschappelijk ongewenst. Dan is het beter de grond in de omgeving van de poel te verspreiden of af te voeren. In het laatste geval is een 'schone grond verklaring' nodig.

Uitrasteren van poelen heeft zelfs bij extensieve (minder dan een koe per ha) begrazing een voordeel voor het behoud van de oevers en de vegetatie. Bij extensieve begrazing kan men kiezen voor gedeeltelijk uitrasteren. Bij intensieve begrazing heeft volledig uitrasteren de voorkeur. Een drinkvoorziening kan dan beter met een drinkpompje worden gerealiseerd.

Toestemming

Voor het graven van een poel kan het nodig zijn een aanlegvergunning aan te vragen bij de gemeente en een ontgrondingsvergunning bij de provincie. De richtlijnen hiervoor variëren per gemeente en per provincie. Men dient er rekening mee te houden dat de verlening van deze vergunningen soms erg lang op zich laat wachten. Een half jaar wachttijd is niet onmogelijk.

Onderhoud

Bij het onderhoud van poelen voor amfibieën dient men rekening te houden met de volgende punten:

Wanneer?

Werkzaamheden aan bestaande poelen (waarin amfibieën en/of hun larven aanwezig kunnen zijn) worden bij voorkeur tussen half augustus en half oktober uitgevoerd. Er zijn dan nauwelijks amfibieën in het water aanwezig.

Hoe vaak?

Bij het onderhoud van poelen kan men uitgaan van 50% open water. Indien de vegetatie een groter deel van de poel bedekt, is onderhoud (opschoning) gewenst.

Hoe?

Tot het onderhoud van poelen behoort ook het verwijderen van de bezinksellaag (modder). Dit is nodig wanneer de diepte van de poel zodanig is afgenomen dat deze tijdens de zomermaanden dreigt droog te vallen of doordat door te grote hoeveelheden rottend blad de waterkwaliteit nadelig wordt beïnvloed. Het verdient de voorkeur (zeker bij geïsoleerde poelen) niet de gehele poel van vegetatie en sliblaag te ontdoen. Men doet er beter aan om bij de schoningswerkzaamheden naar één kant toe te werken. De poel wordt dan als het ware over een kleine afstand verplaatst. Bij een volgende onderhoudsbeurt kan deze verplaatsing teniet worden gedaan.

Verplaatsingen in de richting oost-west genieten de voorkeur. Er blijft dan steeds een deel van de noordelijke oever ongeschonden. Amfibieën zetten hun eieren bij voorkeur af tussen planten. De noordelijke oever is de warmste oever en heeft daarom de voorkeur omdat de eieren zich er sneller ontwikkelen. Het schonen van een poel kan handmatig of met een mobiele kraan met maaikorf. Voor het baggeren wordt vaak een mobiele kraan met dichte bak gebruikt.

Tot het reguliere onderhoud van poelen kan ook het verwijderen van houtopslag op de oevers behoren, om te sterke beschaduwning te voorkomen. Ook hierbij heeft het de voorkeur om niet alle opslag in een keer te verwijderen. Men mag namelijk niet over het hoofd zien dat deze houtopslag ook schuilgelegenheid en beschutting biedt, aan amfibieën en andere diersoorten.

Subsidie

Het is mogelijk voor de aanleg van een poel een subsidie te krijgen. Informatie hierover is te krijgen bij provinciale stichting voor landschapsbeheer.

Aanvullende info

Landschapsbeheer Nederland heeft onder de naam 'Poelen' een boekje uitgebracht dat uitgebreide informatie over poelen bevat. Het is te verkrijgen via de winkel van RAVON

Daarnaast geeft het boek Praktisch Natuurbeheer ook vele goede tips.

BIJLAGE IV: OEVERZWALUWENWAND

De oeverzwaluw (*Riparia riparia*) is een kleine zangvogel uit de familie der zwaluwen. De vogel broedt in heel Europa, van de noordelijke Middellandse Zee tot boven de poolcirkel. Dus ook in ons land. Van eind maart tot eind september kunnen we deze luchtacrobaat in ons land tegenkomen. Het aantal oeverzwaluwen dat gemiddeld jaarlijks in ons land broedt varieert nogal, maar wordt geschat op 20.000 tot 30.000 paren per jaar. Dat is heel wat meer dan enkele tientallen jaren geleden. Sinds de jaren '60 is de populatie in ons land flink achteruit gegaan en even dreigde deze vogel zelfs geheel uit Nederland te verdwijnen. De oeverzwaluw staat overigens nog steeds op de lijst van bedreigde diersoorten (bron: nshd.nl)

Oeverzwaluwen broeden doorgaans twee keer in de periode van half april tot eind augustus. De nesten liggen aan het eind van lange gangen (70-120 centimeter) die de vogels met snavel en pootjes uitgraven in steile, onbegroeide wanden. Vaak liggen een groot aantal nesten heel dicht bij elkaar. De oeverzwaluw leeft van vliegende insecten. Bij de oevers van natuurlijk stromende beken of rivieren vinden deze vogels dan ook de meest ideale broedbiotoop. Helaas zijn dit soort nestelgelegenheden schaars geworden. De vogels broeden daarom steeds vaker in steile wanden van zand, leem of klei, die door de mens zijn aangebracht. Die vinden ze o.a. op bouwplaatsen en gronddepots, bij grondaftgravingen en soms zelfs op industrieterreinen.

Wanneer men een kunstmatige oeverzwaluwenwand wil aanleggen dient met een aantal zaken rekening te worden gehouden. Deze informatie is verstrekt door Oeverzwaluwdeskundige Wim Smeets uit Bunschoten. Hij houdt zich aanbevolen voor praktische en technische vragen. Telefoon: 033 2983147.

Materiaal

Het grondlichaam dient uit gele of witte grond te bestaan. Gebroken zand en lemig zand lenen zich hier uitstekend voor. Rolzand (Noordzee- of rivierzand) valt te snel uiteen (instorten wand of nestgangen) maar kan geschikt worden gemaakt door bijmengen met 5-7 % klei of leem. Door de wal aan te drukken wordt de samenhang van de bodem nog verder verbeterd.

Positionering en maatvoering

De wand is idealiter op het oosten gericht. Een oeverzwaluwenwand dient minstens 1,20 meter hoog te zijn en bij voorkeur op de oever van een watergang te liggen (bijvoorbeeld sloot of amfibieënpool). Indien de wand niet aan een oever ligt dient deze minstens twee meter hoog te zijn. Het grondlichaam hoeft niet dieper dan 1,5 meter te zijn aangezien de gangen hooguit 1,20 meter diep reiken.

Onderhoud

Elk jaar moet de wand verticaal worden afgestoken zodat deze onbeklimbaar blijft voor predatoren. Na enkele jaren dient er nieuw zand te worden aangebracht om verliezen te compenseren. Door worteldoek over de wal te doen kan diepe doorworteling voorkomen worden. Elk jaar dient begroeiing verwijderd te worden. Wanneer te veel diepe doorworteling van het grondlichaam optreedt wordt deze ongeschikt voor Oeverzwaluwen.

BIJLAGE V: BROEIHOOP VOOR RINGSLANGEN

De ringslang (*Natrix natrix*) is een watergebonden slang. Hij heeft ronde pupillen en twee duidelijke gele en zwarte vlekken achter de kop. Het is de grootste slang in Nederland (tot 1 meter 40). Hij is niet giftig en bijt zelfs niet als hij gevangen wordt. In het Mantingerzand komt een grote populatie Ringslangen voor. Ze leven van allerlei kleine dieren met een voorkeur voor amfibieën. Ringslangen leggen hun twintig tot dertig eieren in compost, bladhopen en in mestvaalten (samen broeihopen genoemd) die door gistbroei enigszins opwarmen. Ringslangen gebruiken deze warmte om hun eieren uit te laten broeden.

Broeihopen zijn zodoende van groot belang voor de voortplanting van ringslangen. Deze hopen dienen aan een aantal voorwaarden te voldoen. Van groot belang is dat het materiaal voldoende los is, zodat een ringslangvrouwtje er gemakkelijk in kan kruipen. De eitjes worden meestal op een diepte tussen 20 en 60 cm diep afgezet. De temperatuur in de hoop dient constant rond de 25 tot 30°C te zijn en de hoop moet voldoende vochtig zijn. Mest, compost en bladeren vormen een geschikt substraat.

Na 1 tot 2 jaar is een broeihoop 'uitgewerkt'. Er dient dus regelmatig een nieuwe aangelegd te worden. Aangezien ringslangen geschikte eiafzetplaatsen gedurende lange tijd blijven bezoeken, dienen goede broeihopen op dezelfde plaats gehandhaafd te blijven. Werkzaamheden aan broeihopen dienen tussen midden april en eind mei uitgevoerd te worden of in oktober. Op die manier worden legsels en overwinterende dieren niet beschadigd of gestoord.

Grote hopen (>15 m²) worden vaker gebruikt dan kleine. Een goede broeihoop is 1,5 meter breed, 3 meter lang en 1,2 meter hoog (minimummaten: 1,6 meter bij 1,2 meter en 1 meter hoog). Met name bladhopen waarin takken zijn verwerkt worden vaak gebruikt en ook een mengsel van compost en mest blijkt goed te voldoen. De takken dienen voornamelijk in het midden van de broeihoop verwerkt te worden (Zuiderwijk et al, 1993). Pure mesthopen scoren wezenlijk slechter, composthopen weer wat beter. Het gebruik van mesthopen als broeihoop op de oever van een amfibieënpool werkt overigens algenbloei in het water in de hand en wordt zodoende afgeraden.

Als lokatie dient een plaats in ringslangleefgebied gekozen te worden, op overbrugbare afstand van een reeds gebruikte eiafzetplaats. Beschutting in de omgeving is van belang. Geschikte locaties zijn bosranden, langs houtwallen en heggen of langs dichte ruigtevegetaties. Broeihopen dienen zonnig gelegen te zijn en moeten op ruime afstand van wegen worden aangelegd (Zuiderwijk et al., 1993). Dit laatste is in voorliggende situatie niet mogelijk, maar verwacht wordt dat de aanleg ondanks incidentele verkeersslachtoffers toch meerwaarde kan hebben.

Bron: Ravon.nl

BIJLAGE VI: STREEKEIGEN BEPLANTING

Door te kiezen voor streekeigen beplanting op het nieuwe erf wordt aangesloten bij de plaatselijke natuur- en cultuurhistorie. Sommige soorten zijn zeer sterk gebonden aan speciale landschappen, bodem- en grondwatercondities. Wanneer dergelijke soorten worden toegepast is er niet alleen een grotere kans dat ze vitaal worden en blijven, maar ook dat allerlei ecologische relaties die kunnen bestaan mogelijk worden gemaakt. Er zijn dan reeds allerlei organismen aanwezig die gebruik maken van deze bomen en struiken voor hun voedsel, beschutting en nestelgelegenheid.

Bomen en struiken die typisch zijn voor de Drentse veenontginningen zijn:

Soort	Toepassing en opmerking
Zwarte els (<i>Alnus glutinosa</i>)	Singels en solitair
Zachte berk (<i>Betula pubescens</i>)	Idem
Wilde Kardinaalsmuts (<i>Euonymus europaeus</i>)	Struik of ondergroei singel. Zeer fraai in herfst.
Wilde gagel	Struik, natte plek, bijvoorbeeld oever amfibieënpool of sloot. Zeer fraai in voorjaar en herfst
Laurierwilg	Struik of lage boom in natte plek, bijvoorbeeld oever amfibieënpool of sloot.

(Bron: Maes, 2006)